

Драган Петровић¹

ДЕЛОВАЊЕ СЈЕДИЊЕНИХ АМЕРИЧКИХ ДРЖАВА И ВЕЛИКЕ БРИТАНИЈЕ НА СТАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ У ЕВРОПИ (ПОСЕБНО ПРЕМА СРПСКИМ ПРОСТОРИМА)

Сажетак: Након Другог светског рата, САД су преко НАТО-а учврстиле свој утицај у Европи, где им је најважнији савезник Велика Британија. Након нестанка Варшавског уговора и распада СССР-а почетком деведесетих година прошлог века, САД су постале једина суперсила, а НАТО водећи безбедносни савез на европском тлу. На Балкану, САД, Велика Британија и НАТО делују заједно имајући апсолутну доминацију, па су, са једне стране, промотери тзв. Косова као државе у покушају, односно његове сепарације од Србије. Међутим, постепени зачетак процеса мултиполаризма у свету има свој одјек и на Балкану где се, између осталог, повећава утицај Русије и Кине. То ће, паралелно са развојем украјинске кризе, имати свој одјек и у даљем решавању косовског питања. Србија би, после Бриселског споразума који јој није ишао у прилог, требало опрезније да се односи према даљем решавању косовског питања. У том правцу, развој мултиполарног светског поретка и повећан утицај Русије, Кине и других сила носилаца мултиполаризма може се позитивно дугорочно одразити на српске националне интересе.

Кључне речи: *Сједињене Америчке Државе, Велика Британија, српско питање, Балкан, Косово и Метохија, Велика Албанија.*

Сједињене Америчке Државе и Велика Британија у светском систему носиоци су доминације НАТО и монополарног поретка насталог почетком деведесетих година прошлог века, који се сада постепено мења у мултиполарни и чији су носиоци водеће силе ШОС и БРИКС. САД представљају водећу силу у савременом свету. Настале су крајем XVIII века, да би током XIX успеле да заокруже своју националну територију и остваре стални демографски, привредни и свеукупни раст. Монроовом доктрином прогласиле су доминацију на америчком континенту, а крајем XIX века су победом у рату са

¹ Др Драган Петровић, научни саветник, Институт за међународну политику и привреду, Београд

Шпанијом у потпуности оствариле и наговестиле ширење утицаја и на Пацифик. Прокопавање Панамског канала (које је под контролом САД) остварује се постепено Маханова доктрина постепеног овладавања океанима. Међутим, управо су два светска рата изразито помогла САД да прошире своју експанзију и утицај и на Европу (западну) и започну је и на остале континенте Старог света (Азију и Африку). Током процеса деколонизације, америчка политика „отворених врата” заправо означава њен продор у неоколонијалном моделу на подручја Трећег света. Након распада СССР-а и нестанка Источног блока, САД постају једина суперсила у савременом свету и читав светски поредак постаје монополарни са изразитом доминацијом Америке и НАТО.

На простору Евроазије САД развијају геополитику потискивања утицаја Русије и након распада СССР-а, истина сада са далеко мањим ангажовањем. У исто време противник је и Кина.

Велика Британија долази до изражаја након почетка нововековног доба, када су након великих географских открића, реформације, земље које су имале излаз на Атлантски океан постепено постајале поморске силе. Постепено се Британија издвојила и потискивала утицај других поморских сила. Током XVIII века Британија се издвојила, што је посебно дошло до изражаја након Бечког конгреса и победе европског концерна (са важном улогом Британије) над Наполеоном. Врхунац британске моћи (тзв. „Викторијанска епоха”) је био у следећем столећу. Међутим, током овог периода британска политика према српском питању у оквиру Источног питања, није била благонаклона. Напротив, Лондон је чинио напоре да успори опадање и нестанак Отоманске империје у Европи (сада сведено на Балканско полуострво), што се косило са цивилизацијским и либералним начелним постулатима британске политике и вредности њеног друштва.

Парадокс је да чак и када је Британија формално постала члан Антанте (то је био процес закључно са 1904, а заокружено са 1907. годином), настављена је негативна политика према Србима, укључујући по појединим питањима и сам Први светски рат (када су и формално били на истој зараћеној страни). Ако тражимо одговор на ова питања, делом би га могли наћи у антирусској геополитичкој оси Британије, која је делом постојала чак и када се формално нашла у Антанти са Русијом (од 1907, а претеча од 1904. године). Како су Срби, елементима дугог трајања као православни и Словени, те историјски савезници са Русима, сматрани геостратешким пријатељима Русије, то се добар део политике Лондона према српском питању црпео и из ове геополитичке одреднице. Друго, Британија није чак одржавала званичне односе, након преврата 1903. године, са новим властима, наводно незадовољна

убиством краља и краљице из династије Обреновић. Током Другог светског рата, ти односи су остали полускривени и неискрени. Српски народ је изузетно задужио Британију својом побуном против Тројног пакта 27. марта 1941. године, што ни изблиза није вредновано у Лондону током следећих година када се одлучивало послератно уређење у Југославији. Изузетно је протежирана хрватска страна (жртвовање покрета Драже Михаиловића, потом притисак на југословенску избегличку владу у Лондону да уважи Тита као представника герилаца у земљи, да као представника за преговоре са њим одреди такође Хрвата Ивана Шубашића, прихватање да председник АВНОЈ-а буде такође Хрват Иван Рибар, прихватање мањевише судбине Михаиловића и четничког покрета, притисак на краља Петра да прихвати Тита и др.).

Без обзира на одређене разлике, Сједињене Америчке Државе и Велика Британија сарађују током XX века веома тесно. Од свог настанка, САД су прошле различите фазе својих односа са Британијом, да би од почетка XX века, па све до данашњих дана та сарадња представљала савезништво. Током XIX века док још нису заокружили свој територијални опсег, па све до краја грађанског рата 1865. године, постојало је ривалство и одређено неповерење према империјалној политици Лондона на америчком континенту. Како су крајем XIX века САД све више расле, а Британија достигала зенит Викторијанске епохе, две силе су се уважавале и нису имале сукоб интереса, већ, све више на основу историјске, културне и етничке блискости, појачану сарадњу. Обе силе су прилично неискрено улазиле у Први светски рат, одредивши се за Антанту. Британија је ушла у Антанту у периоду 1904-1907. године, али је и даље задржала свој ривалитет и неискрен однос према Русији, док је однос према Француској био нешто ближи. Ипак, у јулској кризи 1914. године Британија је до последњег тренутка калкулисала и са извесним уздржавањем ушла у рат тек када је повређена неутралност Белгије и Немачка одбила њен ултиматум. Америка је ушла у рат тек када је победа Антанте доведена у питање, а америчке банке су уложиле велика средства као кредите Британији и Француској. Између два светска рата Америка је водила изолационистичку политику, а Британија се држала углавном по страни од заплета на европском континенту. Британска гарнитура на власти (Чемберлен, лорд Халифакс и др.) је повлађивала Хитлеру, жртвујући низ одбрамбених механизма у Европи заснованих на Версају, закључно са спремношћу да се жртвује и Чехословачка. Заправо, Лондон је радио контра француско-руског пакта, и на тај начин макар индиректно помагао Немачкој и ревизионистичким силама. Циљ владајућих структура у Лондону био је да се Немачка гурне на

Совјетску Русију. Пакт Рибентроп-Молотов ма како неморалан био, заправо је омогућио СССР-у да избегне тај директан сукоб и да поврати део територија изгубљених током револуције, грађанског рата и стране интервенције. Дакле, не улазећи даље у дубину анализа везаних за ток Другог светског рата, СССР са једне стране и Британија и САД са друге, су више стицајем околности били савезници, што се могло видети и након 1945. године. Поред идеолошких, постојале су и геополитичке разлике. Наиме, у бројним противречностима британске и руске геополитике током XIX века позната је тзв. Велика игра, односно њихов сукоб интереса на широком простору Евроазије, чије су неуралгичне тачке Балкан (и српски простори), Блиски исток, потом Централна Азија, Тибет и Хималаји, север индијског потконтинента, Далеки исток.

Управо је Кенанова доктрина супротстављања Совјетској Русији (СССР) на сваком кутку Планете, а посебно на простору Евроазије, спојила Велику игру супротстављања између Велике Британије и царске Русије. Отуда, након Другог светског рата, САД и Британија наступају заједно против СССР-а (што је настављено потом и против Русије), користећи у том правцу и НАТО.

На простору Евроазије, САД развијају геополитику потискивања утицаја Русије и након распада СССР-а, истина сада са далеко мањим ангажовањем. У исто време противник је и Кина.

САД, БРИТАНИЈА И ЈУГОСЛОВЕНСКА КРИЗА

Јосип Броз Тито је начелно имао подршку и Британије и САД за своју политику која је била далеко од демократске, а начелно мало наклоњена Србима (који су изнели победу у Другом светском рату). Након Титове смрти, политика ове две западне силе није била посебно наклоњена српској страни, укључујући и процесе крајем осамдесетих година прошлог века (криза функционисања федерације, политика Милошевића и др.), мада се мора констатовати да је начелно била више уздржана. Тако и почетак југословенске кризе деведесетих година прошлог века, током сукоба у Хрватској није била посебно видљива и ангажована политика Америке, док је Британска чак била и делом уздржана. Тако је влада Британије и њен посредник у преговорима зарађених страна лорд Дејвид Овен показивала уздржаност и чак непристрасност током сукоба до Дејтона 1995. године. Међутим, са доласком на власт Тонија Блера, британска политика према Србима, посебно у тзв. Косовској кризи, постаје изузетно непријатељска. Такав однос британске политике према Србима је остао све до данашњих

дана, са малом могућношћу битних промена набоље. Британија је рецимо покренула и подржала у ОУН два процеса против Срба, један да их означи као наводно геноцидан народ, а друга иницијатива да тзв. Косово уђе у УНЕСКО. Када је у питању Република Српска, британски високи представник Педи Ешдаун, је 2005. године спровео одузимање (против Дејтонског споразума) војске Републике Српске, те створио зачетак савезне полиције Сипа, као и измену уређења граничних прелаза (која је Дејтонским споразумом предвиђена да буде ентитетска) у правцу ингеренција на нивоу Босне и Херцеговине. Његов заменик је био управо Американац Ралф Грегоријан. Потпуно је јасно да су америчка и британска политика реално непријатељске према Србима, посматрано у целини.

САД су се мешале у југословенску кризу, посебно од почетка 1992. године. Тада је Америка имала главну улогу у томе да Алија Изетбеговић повуче свој потпис на план Кутиљера о кантонизацији Босне и Херцеговине која ће ускоро добити независност. То је практично био кључни моменат да дође до сукоба. Срби су заиста у изнудици и нерадо могли и прихватити независност Босне и Херцеговине, али искључиво са извесном кантонизацијом (аутономијом), јер у супротном би следио сценарио мајоризације у корист Муслимана. Током следећих година трајања југословенске кризе, САД су све више улазиле у конфликте против српске стране. Били су све отвореније на страни босанских Муслимана, нарочито видљиво од 1994. године, када су их у Вашингтону „измирили” са босанским Хрватима, стварајући имагинарну њихову Федерацију, односно савез против Срба. Кључно су утицали на дешавања током 1995. године, односно помогли напад и пад Републике Српске Крајине у корист Хрватске. Такође су у оквиру НАТО-а учествовали у нападу на Републику Српску током лета 1995. године, те утицали на одржавање Дејтона. Врхунац антисрпске политике САД-а је организовање притисака на СР Југославију поводом Косова и Метохије, где су били кључни фактор у стварању и помагању Ослободилачке војске Косова (УЧК). Најзад, у самом нападу на СР Југославију 1999. године од стране НАТО-а имали су највећу војну и политичку улогу.

ПОЛИТИКА САД ПРЕМА СРПСКОМ ПРОСТОРУ НАКОН 2000. ГОДИНЕ

Накнадна политика САД према Србима такође је била изразито ненаклоњена (истина за разлику од деведесетих, без ратних исхода).

Тако је америчка политика била та која је давала максималну подршку као преседан тзв. независности Косова. Она је била слепа за српски и неалбански народ на Косову и Метохији, који се налазио у континуитету прогона и исељавања под притисцима шиптарских терориста (уз мање или више благослов америчке политике). Америчка политика је имала разумевање, заправо подршку, за монтењегријски концепт мењања вековног идентитета Црногораца, који је највише реализовао Мило Ђукановић, напослед отцепљењем на сумњиво спроведеном референдуму 2006. године.

Америчка политика је у потпуности по питању Косова и Метохије посвећена промоцији независности тзв. „државе Косово”. По питању Републике Српске, притисци иду толико далеко да је званична Бањалука у другој половини марта 2023. године натерана да прекине односе са САД. То се такође односи и на релације Владе Републике Српске са Великом Британијом.²

НАТО агресија на СРЈ 1999. године је био преседан који је утицао на остале центре моћи у свету и на читаво светско јавно мњење да постане уздржаније према политици САД и Северноатлантске алијансе. Било је потпуно јасно да се ради о вишеструком кршењу међународног права и да слично може погодити практично било који други регион и суверену земљу у свету.³ По неким подацима, НАТО, чији су најистакнутији експоненти при бомбардовању СРЈ били САД и Британија, убио је пролећа 1999. године приликом напада на СР Југославију 754 припадника Војске СРЈ и МУП-а Србије, и око 4000 цивила, међу којима и знатан број деце.⁴

То је утицало на јачање међусобне сарадње осталих центара моћи у покушају да се изгради мултиполарни свет, или макар заштите од будућих притисака и једностраних тумачења Вашингтона и Брисела (НАТО). Дакле, управо је напад САД, Британије, НАТО и осталих савезника на СР Југославију поводом Косова и Метохије био значајан за треће земље да схвате опасност од монополарног светског поретка и самовоље ових сила. САД су се негативно одредиле према Србима још током деведесетих година прошлог века. То би се могло тумачити дугорочним геополитичким опредељењем да је Русија један од

² <https://www.slobodnaevropa.org/a/vlada-rs-saradnja-amerika-britanija-bih/32331486.html>

³ Владан Јончић, „Повреда правила хуманитарног права и и људских права у агресији НАТО-а на Савезну Републику Југославију”, Војно дело, бр. 2, ВИЗ, Београд, 2001, стр. 9-33.

⁴ Политика, *Девет година од бомбардовања*, недеља 23. март 2023.

највећих, ако не и највећи, планетарни противник. Како су Срби, као Словени, православни и историјски посматрано, савезници или макар пријатељи Руса, то и однос према њима од стране америчке геополитике није пријатељски, најблаже речено. Како је и Британија имала у дужем временском периоду свог геополитичког деловања према Балкану, управо (дакле пре него што су у овај регион уопште дошли амерички утицаји) идентичну политику према Србима, то је дошло до преклапања ових одредница дужег трајања. Прецизније, америчка геополитика је као новија по свом утицају према Балкану од британске, временом усвојила сличне координате према српском фактору као и Британци. Тачније, Кенанова доктрина планетарног обуздавања совјетског утицаја на било ком делу Планете, подударала се са британском геополитиком Велике игре у односу према царској Русији (у коригованом виду са новим околностима и потом према СССР-у).⁵

На Косову и Метохији су зоне америчких мировних снага и британских, у протеклих 24 године, били предмет протеривања и дискриминације Срба и других неалбанаца. Са друге стране, евидентно је извесно опадање снага и утицаја САД и Британије у међународном поретку. Врхунац монополарног светског поретка је био током деведесетих година прошлог века, што се управо догодило у време бомбардовања СРЈ 1999. године.

У годинама које су следиле долазило је до постепеног зачетка стварања мултиполаризма у свету. То је видљиво нарочито од 2008. године. Тада је, са једне стране, Русија победила у регионалном сукобу са Грузијом, што је између осталог имало за последицу да су се Абхазија и Јужна Осетија отцепиле и формално од Тбилисија и ушле у потпуну зону безбедности и утицаја Русије. На планетарном нивоу дошло је до велике економске кризе настале у САД, где је крахирао неолиберални економско-социјални модел. То је највише и вишеструко погодило пре свега Америку и англосаксонски свет, а у ширем смислу и у мање интензивној мери и читав Запад. Од те године се заиста може говорити о јављању мултиполаризма у свету, што се у будућем периоду проширивало. Победа Јануковича почетком 2010. године на председничким изборима у Украјини, као и преузимање власти на свим

⁵ О главним правцима деловања стратегије САД на Балкану и српским просторима више у: Петровић Драган, Ђукановић Драган, *Стубови спољне политике Србије: ЕУ, Русија, САД и Кина*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012, посебно поглављу чији је аутор Драган Петровић о САД, стр. 67-96.

нивоима је велики успех проруске геополитике у овој земљи. Међутим, фебруарски преврат и развој украјинског конфликта током 2014. године развио је украјинску кризу која се до данашњих дана практично није санирала. Русија је узела Крим, а источне области Донбаса су извршиле сецесију, која је примирена Минским споразумом.

САД, Британија и НАТО су током следећих година успоставили у Украјини режим који је следио њихове интересе и ишао на конфронтацију са Русијом. На унутрашњем плану формирао се концепт Украјина – антиРусија, који је ишао на измену идентитета проруског дела популације и одузимање права етничким Русима.

У САД постоје две политичке опције које временом постају све више супротстављене. Трамп се декларисао као лидер алтернативне политике, и делом чак и геополитике, у односу на концепцију демократа, коју тренутно предводи Бајден. Грубо речено, то су разлике које је са једне стране дефинисао Хантингтон у свом чувеном делу „Сукоб цивилизација”, указујући на опасност за САД од постепене тенденције измене структуре становништва на штету белаца. Како белачко становништво чини огромну већину гласача републиканаца, док то није случај у тој мери са демократама, Трамп је фаворит те опције.⁶ Управо резултати избора за председника САД када је Трамп био кандидат у јесен 2016. године, а противкандидат била Хилари Клинтон, као и избори 2020. године када је противкандидат био Бајден, показују идентичне тенденције по регијама. За Трампа (и републиканце) гласало је већинско, углавном белачко становништво у унутрашњости земље, посебно ван великих градова. За Клинтонову и Бајдена је гласала, углавном већински, популација на обалама оба океана (Атлантског и Пацифика) и имали су више успеха у великим градовима. То можемо разумети интересима већим од глобализацијских токова ових делова Америке, и да, са друге стране, традиционално становништво има више поверења у републиканце. Економска политика демократа начелно подржава интересе крупног капитала махом интернационалног, где је протеклих деценија у потрази за профитом дошло до селидбе великог дела индустрије из САД у области света са јефтинијом радном снагом, слабијим еколошким стандардима и могућностима плаћања мањих пореза. Са друге стране, то се коси са америчким националним интересима и интересима највећег дела популације. Велике су разлике и у погледу миграција, пошто највећи

⁶ Те тенденције у бирачком телу су већ раније формиране, видети у вези са тим: Балша Шпадијер, *Председнички избори у САД*, одбрањена докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 1970.

део миграната и небелачког становништва традиционално више гласа за демократе. Разлике постоје и по питању односа према Светској здравственој организацији (Трамп је против њеног финансирања), потом тзв. Зелене агенде и фаворизовања алтернативних енергената (Трамп је за нафту и гас из економских разлога, што подржава и нафтни индустријски комплекс Америке). Такође, традиционалисти око републиканаца се оштро противе политици фаворизовања мањина (сексуалних, питање идентитета полова и др.).

Ове разлике на унутрашњем плану имају и своју геополитичку димензију, јер Трамп у интересу САД и њених грађана, иако је националиста, избегава велике конфронтације са другим светским силама, попут Русије и Кине. Бајден улази у сукоб са њима, јер делом заступа и мондијалну геополитику. Тако се може рећи да је Трампова спољна политика начелно мање конфликтна од спољне политике демократа. У односу на српско питање, јасно је да је Трампова концепција повољнија. Такође и у персоналном смислу, део кадрова политичких демократа је био ангажован у југословенској кризи, претежно против Срба, током деведесетих година прошлог века, а и после.

Генерал Митар Ковач указује да „циљ постхладноратовског ширења НАТО-а, у складу са стратешким интересима САД, јесте да заврши што чвршће војно полуокружење Русије, тако да она остане изолована од централне Европе, да изазива локалне ратове дуж те линије поделе, уз сталне санкције, све док Русија не престане да буде јединствена функционална држава и да се дезинтегрише кроз унутрашње социјалне противречности, кризе и сукобе...” Зашто је баш изабрана Русија за стратешког противника САД (уз подршку и сагласност Британије)? Па, управо смо могли видети да је Велика Британија још од Бечког конгреса 1815. године у Русији имала свог кључног планетарног противника. Британска геополитика је у тој интеракцији према Србима, као блиском геополитичком савезнику и сродном народу Русима, изводила негативну конотацију, или у бољој варијанти, није им била наклоњена. Америчка геополитика је након Другог светског рата преко Кенанове доктрине видела СССР као планетарног ривала кога треба сузбијати широм Планете, а посебно на простору Европе и Азије. Временом и САД полако почињу да сагледавају Србе као потенцијалног и сталног историјског савезника Русима, без обзира на идеологије и тренутне односе снага. Генерал Ковач указује да је у савременом свету Русија и даље противник важан за САД и НАТО: „Разлог за то је што је Русија једина држава чији је стратешки војни арсенал способан да се супротстави интересима САД

и што има огроман животни простор и поседује огромне природне ресурсе. НАТО је сувише „растегнут” циљевима и нереалним снагама у односу на те пројектоване циљеве и, на срећу човечанства, нестаће у том процесу ирационалног деловања. Битно је да се то деси са што мањим последицама по мир и безбедност у свету.”⁷

По питању Косова и Метохије наставља се политика ових сила, а која инсистира да је то независна држава. У контексту најновије украјинске кризе, управо ове две силе стоје иза непопустљиве политике званичног Кијева. САД, Британија и НАТО стоје иза Зеленског, што неумитно доводи до радикализације ситуације. САД и НАТО одбијају предлог Русије крајем 2021. године да се нађе споразум о безбедности којим би била обухваћена и Украјина. Русија 21. фебруара 2022. године признаје Луганску Народну Републику и Доњецку Народну Републику у пуним границама. Белорусија даје подршку Русији током последњих неколико година развоја украјинске кризе. Најзад, сукоб који је настао оружаним нападом Русије на Украјину 24. фебруара доводи до заузимања значајних делова Југоистока током следећих више од годину дана од почетка сукоба. Референдумима четири административне области (Доњецке, Луганске, Запорошке и Херсонске) прикључене су Русији.

Посебна димензија сукоба су економске санкције Русији од стране САД, које прихвата за сада и „колективни Запад”. Прихватање санкција према Русији од стране земаља ЕУ је евидентан успех Вашингтона, међутим, до сада су последице тих санкција веома болне за европске државе, а руској привреди нису претерано наудиле. Посебан фактор је што ван западних земаља остатак света није прихватио да уведе Русији санкције. Руска привреда је имала извесне слабе тачке до увођења санкција западних земаља пролећа 2022. године. То су остаци неолиберално-неомонетаристичке концепције, који се у новонасталим околностима делимично коригују, или су у одређеној мери већ били кориговани претходних година. Руско наоружање и привреда су спремнији на суочавање са западним центрима моћи него у претходним кризним ситуацијама, посебно везаним за украјинску кризу (2004, 2014. и др). Отуда се стиче утисак да ће епилог украјинског сукоба бити излазак Русије на простор

⁷ Митар Ковач, „Деловање САД и Велике Британије на стање безбедности у Европи”, *Безбедносни форум*, Београд, 2022, бр. 2, стр. 43. (35-64)

Југоистока, довођење у питање будућности украјинске државе, те убрзавање преласка светског поретка на мултиполаризам.⁸

НАТО, САД, Британија притискају српски фактор на Балкану додатно, везано за украјински сукоб. То је посебно видљиво по питању притиска да и Србија уведе санкције Русији, за шта нема ни економски ни политички мотив. Евидентни су притисци и по питању Косова и Метохије, такође и на Републику Српску. Са друге стране, стиче се утисак да ће у даљем току развоја украјинске кризе, Русија успети да запоседне Југоисток и да га прикључи. То би у перспективи знатно допринело да се повећа руски утицај на Балкану, што би свакако одговарало српском фактору, да се успостави баланс у међународном окружењу.

Када је у питању Косово и Метохија, ту је изузетно важно након 1999. године било доношење Бриселског споразума 2013. године, који је током следећих година довео до постепеног препуштања и севера покрајине Приштини, дакле смањивања на терену утицаја државе Србије. Најзад, када је у питању Шолц-Макронов план, он заправо својом суштином иде на одрицање државе Србије од своје јужне покрајине. Охридски анекс има за сврху такође да представници Србије, учествовањем на преговорима и сесијама уз посредништво ЕУ са представницима Приштине („Косово”), допринесе да треће земље (нарочито чланице ЕУ и НАТО које нису признале Косово), не праве проблем око уласка косовске квазидржаве у међународне организације. Иако САД (као и Британија) нису формално чланице ЕУ, имају утицаја на ове преговоре, стиче се утисак - пресудног. Тако се на тим преговорима, поред представника две стране („Београд” и „Приштина”), посредника из редова ЕУ, појављују и политичари из САД (попут Ескобара, раније Метјуа Палмера, уз наравно америчког амбасадора Хила). Генерал Митар Ковач у вези са политиком САД и Британије по питању Косова и Метохије, наводи следеће: „Под плаштом „нормализације односа” између Београда и Приштине, НАТО настоји да у међународној јавности формализује легализацију окупације Косова и Метохије. На тај начин, НАТО би постао и формално сила која одлучује о свему у лажној држави Косово, а сваки покушај заштите Срба, од стране Србије, на Космету сматрао би се -

⁸ О руско-украјинском сукобу започетом 2022. године видети више у: Петровић Драган, *Украјинска криза и украјинско-руски конфликт 2019-2022*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022.

агресијом на Косово.” Поред тога, Ковач сматра да је крајњи циљ САД, Британије и НАТО-а убацивање Србије у НАТО.⁹

Евидентни су притисци на Србе од стране западних структура, посебно САД, Британије и НАТО. Нарочито по питању Републике Српске, Косова и Метохије, па и Црне Горе. У том правцу можемо посматрати наставак притисака од Шмита, тзв. високог представника за БиХ, на Републику Српску и Милорада Додика. Примање од стране представника САД делегације „Приштинске долине”,¹⁰ покретање иницијативе за пријем тзв. Косова у Савет Европе¹¹, такође су притисци у том правцу. Изблокирана је и посета Сергеја Лаврова Србији.¹² Чак и енергетски ослонац Србије на увоз енергената из Русије се покушава довести у питање.¹³ Међутим, додатни заплет ситуације око Косова и Метохије следио је у вези са тзв. Француско-немачким планом (иза кога реално стоји америчка политика). Тај план је, начелно, председник Србије Александар Вучић одбијао да прихвати или чак и да озбиљно разматра током друге половине 2022. године. Међутим, након састанка са западним политичким изасланицима (међу којима и представник САД Ескобар) 20. јануара 2023. године, Вучић „прећутно прихвата” споразум, односно учествује у даљим преговорима везаним за њега, укључујући и сусрет у Охриду. То појачава кризу у Србији, јер у значајном делу јавности не постоји спремност за прихватање таквог ултиматума који би омогућио тзв. Косову даљи улаз у међународна тела. Да проблем буде већи, нејасно је на шта се обавезала власт у Србији. На гласању за отварања процеса да Косово буде примљено у Савет Европе, оно у априлу пролази на гласању (вероватно и делом као резултат због нејасног става власти у Србији око тзв. Шолц-Макроновог плана (иза кога стоји САД)).¹⁴

⁹ Митар Ковач, „Деловање САД и Велике Британије на стање безбедности у Европи”, *Безбедносни форум*, Београд, 2022, бр. 2, стр. 54. (35-64)

¹⁰ <https://rs.n1info.com/vesti/predstavnicu-albanaca-pitanje-presevske-doline-bice-pokrenuto-u-un/>

¹¹ <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-savet-evrope-aplikacija/31845977.html>

¹² <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/rusija-srbija-i-sergej-lavrov-blokada-vazdusnog-prostora-susednih-zemalja-sprecila-dolazak-ruskog-ministra-u-beograd/>

¹³ У том правцу се чине убедљивији аргументи професора др Митра Ковача да снабдевање енергентима из Русије за Србију нема реалну алтернативу од концепције дипломате Срећка Ђукића да се ослонимо и на увоз америчког течног гаса. <https://www.politika.rs/sr/clanak/508319/Americki-tecni-gas-u-Srbiji-realnost-ili-obecanje>

¹⁴ <https://www.slobodnaevropa.org/a/aplikacija-kosova-za-%C4%8Dlanstvo-u-savet-evrope--savet-ministara-se/32376984.html>

Генерал Митар Ковач, разрађујући елементе америчке и британске политике према Србима, указује на то да у ишчекивању разрешења украјинске кризе они теже низу нових антисрпских потеза: „Западу се жури да се што пре донесе тзв. трајно обавезујући споразум, који ће легализовати лажну државу Косово, суштински померити међународно признату границу Србије са Кошара на Мердаре. На тај начин би се индиректно оправдала НАТО агресија 1999. године на СР Југославију за све последице и разарања која су се десила супротно међународном праву. То је био и почетни стратешки циљ САД, да уз примену насиља створи лажну НАТО државу на југоистоку Европе. Накнадно је спроведена кампања у свету да се призна та творевина 2008. године. Све је спроведено поступно по сценарију САД, уз учешће НАТО, а потом и ЕУ.”¹⁵ У наставку, Ковач наводи да САД, Британија, НАТО имају лоше намере према читавом српском простору: „Алијанса и даље ради на изналагању начина за продубљивање политичке, економске и одбрамбене сарадње са Србијом, како би изнашла модел признања лажне државе Косово у међународним институцијама, а на крају и у УН и НАТО. Међутим, у народу не постоји позитиван однос према било каквој тешкој сарадњи Србије са САД и НАТО, првенствено због агресије 1999. године и наставка стратегије легализације окупације и проглашења лажне државе Косово. Колико су силе Запада стале на страну албанског фактора на КиМ, толико се здушно боре да угуше сваки атрибут државности Републике Српске и потпомогну унитаризацију БиХ под плаштом европских или евроатлантских интеграција. Управо су државе које воде те интеграције угрозиле виталне националне интересе српског народа у Србији, Црној Гори и Републици Српској.”¹⁶

САД на унутрашњем плану имају велики изазов због политичког надметања између републиканаца (које предводи Трамп) и власти на челу са Бајденом. Ове поделе представљају шансу и за алтернативну политику САД, што се може сагледати у две могуће варијанте. Прва би била да Трамп поново преузме власт и дође до битне промене политике САД по низу питања. Највероватније би дошло до ублажавања односа између САД и, са друге стране, Русије и Кине, што би давало шире могућности за тражења компромиса око украјинске кризе и избегавања других конфликта. То би могло донекле да умекша притиске Вашингтона по питању Срба. Када је у питању Британија, она начелно подржава политику НАТО и САД. Тешко је, са садашње

¹⁵ Митар Ковач, „Деловање САД и Велике Британије на стање безбедности у Европи”, *Безбедносни форум*, Београд, 2022, бр. 2, стр. 53.

¹⁶ Исто, стр. 54.

инстанце, проценити да ли би Британија могла фундаментално променити своју политику, укључујући и ненаклоност, генерално посматрано, према Србима на Балкану. То би било могуће тек у ширем контексту промена, пре свега званичне политике САД и долажења до извесног отопљавања према Русији (и Кини). Мултиполарни поредак који је у повоју у свету значајно би допринео тражењу нових решења и облика односа у свету.¹⁷

За Србе је веома важно да успоставе сопствену друштвену и политичку мобилизацију, јачање економије и духовну и културну вертикалу. У постојећим околностима, значајно је да се Србија, Република Српска и Црна Гора што више повезују културно, као и економски. Постепено прерастање светског поретка у мултиполарни, са јачањем утицаја Русије, Кине и других водећих чланица ШОС и БРИКС, допринеће у перспективи јачању српских позиција и одбрани националног интереса.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Јончић, Владан, „Повреда правила хуманитарног права и људских права у агресији НАТО-а на Савезну Републику Југославију”, Војно дело, бр. 2, ВИЗ, Београд, 2001, стр. 9-33.
2. Ковач, Митар, „Деловање САД и Велике Британије на стање безбедности у Европи”, *Безбедносни форум*, Београд, 2022, бр. 2, стр. 35-64.
3. Петровић, Драган, *Ка мултиполарном светском поретку*, Пешић и синови, Центар за развој међународне сарадње, Београд, 2010.
4. Петровић, Драган, Ђукановић, Драган, *Стубови спољне политике Србије: ЕУ, Русија, САД и Кина*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012.
5. Петровић, Драган, *Украјинска криза и украјинско-руски конфликт 2019-2022*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2022.
6. Шпадијер, Балша, *Председнички избори у САД*, одбрањена докторска дисертација, Факултет политичких наука, Београд, 1970.

¹⁷ О зачетку мултиполарног светског поретка и процесима који до тога доводе видети више у: Петровић, Драган, *Ка мултиполарном светском поретку*, Пешић и синови, Центар за развој међународне сарадње, Београд, 2010.

Коришћени линкови:

1. <https://rs.n1info.com/vesti/predstavnici-albanaca-pitanje-presevske-doline-bice-pokrenuto-u-un/>
2. <https://www.slobodnaevropa.org/a/kosovo-savet-evrope-aplikacija/31845977.html>
3. <https://www.danas.rs/bbc-news-serbian/rusija-srbija-i-sergej-lavrov-blokada-vazdusnog-prostora-susednih-zemalja-sprecila-dolazak-ruskog-ministra-u-beograd/>
4. <https://www.slobodnaevropa.org/a/aplikacija-kosova-za-%C4%8Dlanstvo-u-savet-evrope--savet-ministara-se/32376984.html>
5. <https://www.slobodnaevropa.org/a/vlada-rs-saradnja-amerika-britanija-bih/32331486.html>
6. <https://www.politika.rs/sr/clanak/508319/Americki-tecni-gas-u-Srbiji-realnost-ili-obecanje>